

eutanazja

redakcja
Marek Mozgawa

eutanazja

redakcja
Marek Mozgawa

Zamów książkę w księgarni internetowej

proinfo.pl
księgarnia internetowa

LEX

a Wolters Kluwer business

Warszawa 2015

Wydawca
Monika Pawłowska

Redaktor prowadzący
Małgorzata Jarecka

Opracowanie redakcyjne
JustLuk

Łamanie
JustLuk Łukasz Drzewiecki, Justyna Szumieł, Krystyna Szych

Projekt graficzny okładki
Marcin Domitrz

Tłumaczenie streszczeń
Dr Aneta Michalska-Warias

Komitet organizacyjny konferencji:
Prof. dr hab. Marek Mozgawa
Dr Magdalena Budyn-Kulik
Dr Patrycja Kozłowska-Kalisz
Dr Marek Kulik
Dr Aneta Michalska-Warias

© Copyright by
Wolters Kluwer SA, 2015

ISBN: 978-83-264-8212-0

Wydane przez:
Wolters Kluwer SA

Dział Praw Autorskich
01-208 Warszawa, ul. Przykopowa 33
tel. 22 535 82 19
e-mail: ksiazki@wolterskluwer.pl

www.wolterskluwer.pl
księgarnia internetowa www.profinfo.pl

Spis treści

Wykaz skrótów	9
Wstęp	11
Katarzyna Nazar-Gutowska Pojęcie i rodzaje eutanazji (<i>The concept of euthanasia and its different types</i>)	13
Monika Płatek Eutanazja – <i>Etikettenschwindel</i> a prawo do dobrej śmierci (<i>Euthanasia – Etikettenschwindel and the right to good death</i>)	34
Karol Dąbrowski Zagadnienie eutanazji w nowożytnych kodeksach karnych obowiązujących na ziemiach polskich w XIX i XX w. (<i>The problem of euthanasia in modern criminal codes binding on the Polish territory in the 19th and 20th centuries</i>)	65
Wiesław Koziulewicz Zabójstwo eutanatyczne w polskiej legislacji i orzecznictwie Sądu Najwyższego (<i>Euthanasia killing in Polish legislation and the jurisdiction of the Supreme Court</i>)	106
Aneta Michalska-Warias Ustawowe znamiona zabójstwa eutanatycznego (<i>Statutory features of euthanasia killing</i>)	121

Jacek Sobczak

Znamie współczucia dla ofiary jako przesłanka eutanazji
(*The statutory feature of compassion as a condition of euthanasia*) 156

Patrycja Kozłowska-Kalisz

Eutanazja a udział w samobójstwie (uwagi na tle art. 151 k.k.)
(*The problems of criminal responsibility for assisted suicide*) 173

Sławomir Hypś

Eutanazja jako okoliczność wyłączająca odpowiedzialność karną
w wybranych państwach
(*Euthanasia as a legal defence excluding criminal responsibility in chosen countries*) 196

Krzysztof Wiak

Eutanazja jako uprzywilejowany typ zabójstwa
– analiza prawno-porównawcza
(*Euthanasia as a privileged type of offence – comparative law analysis*) 224

Marek Kulik

Eutanazja czynna jako podstawowy lub kwalifikowany typ
zabójstwa w wybranych państwach
(*Active euthanasia as a basic or qualified type of murder in chosen countries*) 239

Wiaczesław Nawrocki, Mikołaj Seńko

Ocena karnoprawna eutanazji na Ukrainie
(*Criminal law assessment of euthanasia in Ukraine*) 262

Małgorzata Wąsek-Wiaderek

„Prawo do godnej śmierci” w orzecznictwie Europejskiego
Trybunału Praw Człowieka
(*“The right to death with dignity” in the jurisdiction of the European Court of Human Rights*) 281

Marek Mozgawa

Zabójstwo eutanatyczne (próba badań empirycznych)
(*Euthanasia killing (an attempt at empirical research)*) 303

Magdalena Budyn-Kulik

Społeczne spostrzeganie eutanazji na podstawie wyników badań postaw studentów UMCS z wybranych kierunków studiów
(*Social perception of euthanasia on the basis of examination of attitudes shown by students from different fields of study at the Maria Curie-Skłodowska University*) 322

Hanna Witczak

Zabójstwo eutanatyczne spadkodawcy albo jednej z najbliższych mu osób jako przyczyna pozbawienia korzyści ze spadku
(*Euthanasia killing of a testator or his close relative as a reason for depriving of the profits from inheritance*) 377

Wykaz skrótów

Akty prawne

- k.k. – ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (Dz. U. Nr 88, poz. 553 z późn. zm.)
- k.k. z 1932 r. – rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 11 lipca 1932 r. – Kodeks karny (Dz. U. Nr 60, poz. 571 z późn. zm.)
- k.k. z 1969 r. – ustawa z dnia 19 kwietnia 1969 r. – Kodeks karny (Dz. U. Nr 13, poz. 94 z późn. zm.)
- Konstytucja RP – Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. Nr 78, poz. 483 z późn. zm.)
- k.p.k. – ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz. U. Nr 89, poz. 555 z późn. zm.)

Czasopisma i publikatory

- NKPK – Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego
- NP – Nowe Prawo
- OSN(K) – Orzecznictwo Sądu Najwyższego (Izba Karno)
- PiM – Prawo i Medycyna
- PiP – Państwo i Prawo
- PiŻ – Prawo i Życie
- Prok. i Pr. – Prokuratura i Prawo
- PS – Przegląd Sądowy

Inne

- ETPC, Trybunał – Europejski Trybunał Praw Człowieka
- PRL – Polska Rzeczpospolita Ludowa
- SN – Sąd Najwyższy

Wstęp

Dnia 8 grudnia 2014 r. na Wydziale Prawa i Administracji UMCS odbyła się międzynarodowa konferencja naukowa pt. „Eutanazja”, zorganizowana przez Instytut Wymiaru Sprawiedliwości oraz Katedrę Prawa Karnego i Kryminologii WPiA UMCS w ramach VI Lubelskiego Seminarium Karnistycznego. Przedmiotem poprzednich seminariów była problematyka bigamii (I), pornografii (II), przestępstwa zgwałcenia (III), przestępstw przeciwko czci i nietykalności cielesnej (IV), prostytucji (V). Niniejsza publikacja zawiera referaty przedstawione na konferencji.

W trakcie czterech sesji zaprezentowano 15 referatów, w których przedstawiono zagadnienie eutanazji w różnych aspektach.

Sesji pierwszej przewodniczył prof. dr hab. M. Mozgawa (UMCS Lublin, IWS Warszawa). Uczestnicy wysłuchali następujących referatów: „Pojęcie i rodzaje eutanazji” dr K. Nazar-Gutowskiej (UMCS Lublin); „Eutanazja – Etikettschwindel a prawo do dobrej śmierci” prof. dr hab. M. Płatek (UW); „Zagadnienie eutanazji w nowożytnych kodeksach karnych obowiązujących na ziemiach polskich w XIX i XX w.” dr K. Dąbrowskiego (UMCS Lublin); „Zabójstwo eutanatyczne w polskiej legislacji i orzecznictwie Sądu Najwyższego” sędziego Sądu Najwyższego W. Koziulewicz.

W drugiej części konferencji obradom przewodniczył sędzia Sądu Najwyższego W. Koziulewicz, a przedstawiono następujące referaty: „Ustawowe znamiona zabójstwa eutanatycznego” dr A. Michalskiej-Warias (UMCS Lublin); „Znamię współczucia dla ofiary jako przesłanka eutanazji” sędziego Sądu Najwyższego prof. dra hab. J. Sobczaka (SWPS Warszawa); „Eutanazja a udział w samobójstwie (uwagi na tle art. 151 k.k.)” dr P. Koźłowskiej-Kalisz (UMCS Lublin).

W trzeciej sesji, której przewodniczyła prof. dr hab. M. Płatek, referaty wygłosili: dr S. Hypś (KUL) „Eutanazja jako okoliczność wyłączająca odpowiedzialność karną w wybranych państwach”; prof. dr hab. K. Wiak (KUL).

„Eutanazja jako uprzywilejowany typ zabójstwa – analiza prawno porównawcza”; dr M. Kulik (UMCS Lublin) „Eutanazja czynna jako podstawowy lub kwalifikowany typ zabójstwa w wybranych państwach”; dr hab. W. Nawrocki i dr M. Seńko (Wydział Prawa Lwowskiego Państwowego Uniwersytetu Spraw Wewnętrznych) „Ocena karnoprawna eutanazji na Ukrainie”.

Czwartej sesji konferencji, przewodniczył sędzia Sądu Najwyższego prof. dr hab. J. Sobczak, przedstawiono na niej następujące referaty: „«Prawo do godnej śmierci» w orzecznictwie Europejskiego Trybunału Praw Człowieka” prof. dr hab. M. Wąsek-Wiaderek (KUL); „Zabójstwo eutanatyczne (próba badań empirycznych)” prof. dra hab. M. Mozgawy (UMCS Lublin, IWS Warszawa); „Społeczne spostrzeganie eutanazji na podstawie badania postaw studentów UMCS z wybranych kierunków studiów” dr M. Budyn-Kulik (UMCS Lublin, IWS Warszawa); „Zabójstwo eutanatyczne spadkodawcy albo jednej z najbliższych mu osób jako przyczyna pozbawienia korzyści ze spadku” dr hab. H. Witczak (KUL).

Temat konferencji, który od lat stanowi przedmiot dyskusji teoretycznych, został ukazany przez referentów w sposób interesujący i wnikliwy. Zagadnienie eutanazji przedstawiono wielopłaszczyznowo, choć oczywiście nie było możliwe wyczerpanie całości zagadnień związanych z przedmiotem seminarium. Mam jednak nadzieję, że problematyka ta została przybliżona uczestnikom konferencji (a teraz również i czytelnikom) i być może choć w pewnym stopniu przyczyni się do kontynuacji rozważań w tym zakresie w polskim piśmiennictwie karnistycznym. Jak zawsze – przedstawiając kolejne materiały konferencyjne – wierzę, że spotkają się one z dobrym odbiorem przez Czytelników. Jednocześnie pozwalam sobie już teraz zaprosić na kolejne (VII) seminarium karnistyczne, które odbędzie się w grudniu 2015 r. (będzie poświęcone problematyce niemniej interesującej niż poprzednie spotkania).

Pojęcie i rodzaje eutanazji

Etymologicznie termin „eutanazja” wywodzi się z języka greckiego i oznacza „dobrą śmierć”, „śmierć spokojną”, „śmierć szczęśliwą” (*eu* – dobry, łagodny, *thanatos* – śmierć)¹.

Pojęcie eutanazji po raz pierwszy pojawił się w V w. p.n.e. w komedii Kratinosa (o nieznanym tytule) na określenie osoby „mającej dobrą śmierć”, bez bliższego jednak wskazania czym owa „dobra śmierć” miałyby się wyróżniać. Następnie (100 lat później) poeta Meander użył tego terminu w znaczeniu „łatwej śmierci”, będącej efektem posiadania odpowiedniego dystansu do życia. Krytycznie odniósł się on do starości, twierdząc, że „ten, kogo kochają bogowie, umiera młodo”. Wobec tego dobra śmierć to śmierć wczesna, na którą nie należy pasywnie czekać, bo może być śmiercią z wyboru². Terminem *euthanateô* posłużył się też Polibiusz, mówiąc o „śmierci z honorem” króla Sparty – Kleomenesa, który w obliczu dostania się w ręce wrogów postanowił walczyć za wszelką cenę, a znalazłszy się w sytuacji przymusowej, popełnił samobójstwo³. Pojęcie eutanazji znane było również w kulturze rzymskiej. Cynceron (w liście do Attieusa) określał eutanazję jako „śmierć honorową, sławną i pełną godności”⁴.

Z kolei Platon, twórca koncepcji idealnego systemu społecznego, doradzał, aby w przypadku zapadnięcia kogokolwiek na nieuleczalną, śmiertel-

¹ Tak eutanazję rozumiał A. Schopenhauer; zob. tenże, *Aforyzmy o mądrości życia*, tłum. J. Garewicz, Warszawa 1970, s. 271.

² R. Citowicz, *Prawnokarne aspekty ochrony życia człowieka a prawo do godnej śmierci*, Warszawa 2006, s. 30.

³ Polibiusz, *Dzieje*, tłum. S. Hammer, t. 1, Ossolineum 1957, s. 271.

⁴ K. Toeplitz, *Teologiczne kontrowersje wokół eutanazji*, Etyka 1975, nr 14, s. 119.

ną chorobę lekarze nie udzielali mu pomocy. Jego zdaniem wywołana tym zaniechaniem śmierć będzie korzystniejsza zarówno dla samej jednostki, dla której długotrwałe schorzenie równałoby się udręczeniu, jak i dla całej społeczności, względem której chora jednostka pozostaje bezproduktywna⁵. Poglądy Platona uznaje się niekiedy za pierwowzór eutanazji biernej, choć on sam nie posłużył się takim czy nawet zbliżonym określeniem⁶.

Po raz pierwszy rzeczownika „eutanazja” użył około 300 r. p.n.e. Posidippus, ale i w tym przypadku bez określenia sensu owej „dobrej śmierci”. Jak widać więc, w starożytności za „dobrą śmierć” uważano śmierć szybką i pozbawioną cierpienia. Miała być ona wynikiem dobrego, godnego, odważnego i cnotliwego umierania („prawa śmierć”) nie wiązano jej ze śmiercią samobójczą. Wobec braku informacji źródłowych, można przypuszczać, że samobójstwa z powodu ciężkiej choroby w czasach antycznych były rzadkie. Dopiero stoicy mianem „dobrej śmierci” zaczęli określać zakończenie życia przez mędrca w odpowiedni sposób i w odpowiednim momencie, niezależnie od metody – a więc także dzięki samobójstwu i to nie tylko z powodu nieuleczalnej choroby, ale zawsze, gdy z okoliczności wynika, że należy odejść z tego świata⁷. Z czasem zaczęły pojawiać się teksty potwierdzające, że antyczni lekarze odstępowali od terapii nieuleczalnie chorych pacjentów, a nawet proponowali cierpiącym na nieuleczalne, połączone z nieznośnym bólem, choroby odebranie życia. Dyskutowano też nad stosowaniem trucizn w celu spowodowania zgonu⁸. Do wizji owych lekarzy – pomocników śmierci – odniósł się w czasach nowożytnych T. Morus w *Utopii* z 1516 r. Nie użył on jednak wprost słowa „eutanazja”, lecz zastąpił je bardzo zbliżonym znaczeniowo zwrotem – „śmierć dobrowolna”⁹. Wyraził on postulat, aby nieuleczalnie chorzy, cierpiąc nieznośne bóle, mogli zgodnie z prawem samodzielnie odebrać sobie życie lub aby mogli żądać, by inni wyzwolili ich od udręczenia. Jeżeli jednak ów chory i cierpiący pragnąłby żyć, autor ten nakazywał jego pielęgnację i łagodzenie bólu do naturalnej śmierci¹⁰. T. Morus jest współcześnie traktowany jako ten,

⁵ Platon, *Państwo*, tłum. W. Witwicki, Warszawa 1990, s. 170 i 172.

⁶ Szerzej zob. J. Malczewski, *Eutanazja: z dziejów pojęcia*, Diametros 2004, nr 1, s. 43–46.

⁷ U. Benzenhöfer, *Der gute Tod? Euthanasie und Sterbehilfe in Geschichte und Gegenwart*, München 1999, s. 34–35, cyt. za M. Szeroczyńska, *Eutanazja i wspomagane samobójstwo na świecie. Studium porównawcze*, Kraków 2004, s. 24.

⁸ J.-P. Wils, *Sterben: zur Ethik der Euthanasie*, Paderborn 1999, s. 89, cyt. za R. Citowicz, *Prawnikarne aspekty...*, s. 32.

⁹ Zob. T. More, *Utopia*, tłum. K. Abgarowicz, W. Kornatowski, Warszawa 1954, s. 152.

¹⁰ J. Malczewski, *Eutanazja: z dziejów...*, s. 46 i n.

który po raz pierwszy w kulturze europejskiej poruszył zagadnienie aktywnej eutanazji i wspomaganego samobójstwa nieuleczalnie chorych¹¹.

Przyjmuje się, że pierwszym, który użył terminu „eutanazja” w odmiennym rozumieniu, był angielski franciszkanin i filozof F. Bacon. Według niego „obowiązkiem lekarza jest nie tylko dążenie do wyleczenia pacjentów, ale także łagodzenie bólu i cierpienia związanych z chorobą; i to nie tylko po to, aby łagodzenie bólu przyczyniało się i prowadziło do wyzdrowienia, lecz też wtedy, gdy nie ma już nadziei – aby dało pacjentowi łagodną i spokojną śmierć, gdyż nie ma nic szczęśliwszego niż ta eutanazja”¹². F. Bacon wyróżnił „eutanazję zewnętrzną” i „eutanazję wewnętrzną”. Ta pierwsza to według niego świadczenie wszelkiej dostępnej opieki medycznej i pielęgniarstwa, która mogłaby przynieść człowiekowi ulgę w agonii i która pomogłaby mu odejść z tego świata w sposób łatwy i spokojny. „Eutanazja wewnętrzna” zaś to duchowe przygotowanie duszy na śmierć, przy czym umierający powinien otrzymać wsparcie również w tym zakresie¹³. Przyjmuje się, że F. Bacon był prekursorem opieki paliatywnej i jako pierwszy w historii związał pojęcie eutanazji z udziałem lekarza w procesie umierania i łagodzenia związanych z tym cierpień.

W 1794 r. holenderski uczyony N. Paradys – wracając częściowo do poglądów F. Bacona – zdefiniował „eutanazję naturalną” jako „sztukę uczynienia śmierci jak najłżejszą, jak najbardziej znośną, jak to tylko pozostaje w naszej mocy i zależy od przyczyn naturalnych”¹⁴.

Pomijając „dobrowolną śmierć” u T. Morusa, lekarze i filozofowie w XVI, XVII i XVIII w. pojmowali eutanazję jako proces naturalnej śmierci w chorobie, którą powinni stosować medycy przez leczenie objawowe oraz psychiczne wsparcie zapewniane każdemu choremu aż do końca jego dni. Jedyną bardziej aktywną pomocą, jaką dopuszczali niektórzy w ślad za F. Baconem, było stosowanie środków przeciwbólowych, ale nie w celu przyspieszenia śmierci, lecz by ułatwić proces umierania i w ten sposób zapewnić choremu „naturalną eutanazję”¹⁵.

Dopiero w II połowie XIX w. S. Williams i L. Tollemache, powracając do poglądów lekarzy późnego antyku i T. Morusa, zdefiniowali eutanazję jako aktywną pomoc choremu w uwolnieniu się od cierpienia umiera-

¹¹ Tak P. Góralski, *Prawne i społeczne aspekty eutanazji*, Kraków 2008, s. 74.

¹² U. Benzenhöfer, *Der gute Tod?...*, s. 70, cyt. za R. Citowicz, *Prawnokarne aspekty...*, s. 34.

¹³ M. Szeroczyńska, *Eutanazja...*, s. 26.

¹⁴ U. Benzenhöfer, *Der gute Tod?...*, s. 72, cyt. za R. Citowicz, *Prawnokarne aspekty...*, s. 35.

¹⁵ M. Szeroczyńska, *Eutanazja...*, s. 27.

W publikacji omówiono różne aspekty eutanazji, w tym m.in.:

- pojęcie i rodzaje eutanazji,
- różnice w regulacjach dotyczących eutanazji na przykładzie wybranych państw,
- relację między eutanazją a udziałem w samobójstwie,
- społeczne spostrzeganie eutanazji na podstawie przeprowadzonych badań.

W pracy przedstawiono również eutanazję w ujęciu historycznym, na tle orzecznictwa Sądu Najwyższego oraz Europejskiego Trybunału Praw Człowieka.

Książka stanowi zbiór referatów zaprezentowanych podczas VI Lubelskiego Seminarium Karnistycznego zorganizowanego przez Instytut Wymiaru Sprawiedliwości oraz Katedrę Prawa Karnego i Kryminologii Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie.

Publikacja przeznaczona jest dla praktyków prawa, w tym przede wszystkim dla sędziów, prokuratorów, adwokatów i radców prawnych. Zainteresuje także przedstawiciele nauki prawa karnego.

ISBN 978-83-264-8212-0

9 788326 148212 0

Cena 69 zł
(w tym 5% VAT)

Zamówienia:

infolinia 801 04 45 45, fax 22 535 80 01

zamowienia.książki@wolterskluwer.pl

www.wolterskluwer.pl

księgarnia internetowa www.profinfo.pl

9788326482120 W01P01